समाधितन्त्र

- आचार्य-पूज्यपाद

nikkyjain@gmail.com
Date : 26-Nov-2018

Index

गाथा / सूत्र	विषय
001)	मंगलाचरण

!! नमः श्रीसर्वज्ञवीतरागाय !!

ओंकारं बिन्दुसंयुक्तं नित्यं ध्यायन्ति योगिनः
कामदं मोक्षदं चैव ॐकाराय नमो नमः ॥१॥
अविरलशब्दघनौघप्रक्षालितसकलभूतलकलंका
मुनिभिरूपासिततीर्था सरस्वती हरतु नो दुरितान् ॥२॥
अज्ञानतिमिरान्धानां ज्ञानाञ्जनशलाकया
चक्षुरुन्मीलितं येन तस्मै श्रीगुरवे नमः ॥३॥

अर्थ : बिन्दुसहित ॐकार को योगीजन सर्वदा ध्याते हैं, मनोवाँछित वस्तु को देने वाले और मोक्ष को देने वाले ॐकार को बार बार नमस्कार हो । निरंतर दिव्य-ध्वनि-रूपी मेघ-समूह संसार के समस्त पापरूपी मैल को धोनेवाली है मुनियों द्वारा उपासित भवसागर से तिरानेवाली ऐसी जिनवाणी हमारे पापों को नष्ट करो । जिसने अज्ञान-रूपी अंधेरे से अंधे हुये जीवों के नेत्र ज्ञानरूपी अंजन की सलाई से खोल दिये हैं, उस श्री गुरु को नमस्कार हो । परम गुरु को नमस्कार हो, परम्परागत आचार्य गुरु को नमस्कार हो ।

॥ श्रीपरमगुरुवे नमः, परम्पराचार्यगुरुवे नमः ॥

सकलकलुषविध्वंसकं, श्रेयसां परिवर्धकं, धर्मसम्बन्धकं, भव्यजीवमनः प्रतिबोधकारकं, पुण्यप्रकाशकं, पापप्रणाशकमिदं शास्त्रं श्री-समाधितंत्र नामधेयं, अस्य मूल-ग्रन्थकर्तारः श्री-सर्वज्ञ-देवास्तदुत्तर-ग्रन्थ-कर्तारः श्री-गणधर-देवाः प्रति-गणधर-देवास्तेषां वचनानुसार-मासाद्य आचार्य श्री-पूज्यपाद-देव विरचितं ॥

(समस्त पापों का नाश करनेवाला, कल्याणों का बढ़ानेवाला, धर्म से सम्बन्ध रखनेवाला, भव्यजीवों के मन को प्रतिबुद्ध-सचेत करनेवाला यह शास्त्र समाधितंत्र नाम का है, मूल-ग्रन्थ के रचयिता सर्वज्ञ-देव हैं, उनके बाद ग्रन्थ को गूंथनेवाले गणधर-देव हैं, प्रति-गणधर देव हैं उनके वचनों के अनुसार लेकर आचार्य श्रीपूज्यपाददेव द्वारा रचित यह ग्रन्थ है । सभी श्रोता पूर्ण सावधानी पूर्वक सुनें ।)

॥ श्रोतारः सावधानतया शृणवन्तु ॥

मंगलं भगवान् वीरो मंगलं गौतमो गणी
मंगलं कुन्दकुन्दार्यो जैनधर्मोऽस्तु मंगलम् ॥
सर्वमंगलमांगल्यं सर्वकल्याणकारकं
प्रधानं सर्वधर्माणां जैनं जयतु शासनम् ॥

+ मंगलाचरण -

येनात्माऽबुध्यतात्मैव परत्वेनैव चापरम्
अक्षयानन्तबोधाय तस्मै सिद्धात्मने नमः ॥१॥

नमूँ सिद्ध परमात्म को, अक्षय बोध स्वरूप
जिन ने आत्मा आत्ममय, पर जाना पररूप ॥१॥

अन्वयार्थ : **[येन]** जिसके द्वारा **[आत्मा]** आत्मा, **[आत्मा एव]** आत्मारूप से ही **[अबुद्धयत]** जाना गया है **[च]** और **[अपर]** अन्य को-कर्मजनित मनुष्यादिपर्यायरूप पुद्गल को **[परत्वेन एव]** पररूप से ही **[अबुद्धयत]** जाना गया है, **[तस्मै]** उस **[अक्षयानन्तबोधाय]** अविनाशी अनन्तज्ञानस्वरूप **[सिद्धात्मने]** सिद्धात्मा को **[नमः]** नमस्कार हो ॥१॥

जयन्ति यस्यावदतोऽपि भारती-
विभूतयस्तीर्थकृतोप्यनीहितुः ।
शिवाय धात्रे सुगताय विष्णवे
जिनाय तस्मै सकलात्मने नमः ॥२॥

अन्वयार्थ : अन्वयार्थ : - (यस्य तीर्थकृत) जिस तीर्थङ्कर की (अनीहितु अपि) बिना इच्छा के, अर्थात् इच्छा के अभाव में भी एवं (अवदत अपि) बिना बोले भी, अर्थात् तालु- ओष्ठ आदि द्वारा शब्दोच्चारण नहीं किये जाने पर भी, (भारती विभूतयः) दिव्यध्वनि, अर्थात् ओंकाररूप जिनवाणी की विफूइत (जयन्ति) जयवन्त वर्तती है-सदैव जय को प्राप्त होती है, (तस्मै शिवाय) उस शिवस्वरूप परमकल्याणकारक या अक्षयसुखस्वरूप परमात्मा के लिए (धात्रे) ब्रह्मस्वरूप सन्मार्ग के उपदेश द्वारा, लोक के उद्धारक विधाता के लिए (सुगताय) सद्बुद्धि एवं सद्गति को प्राप्त परमात्मा के लिए (विष्णवे) अपने केवलज्ञान द्वारा समस्त चराचर पदार्थ में व्यास होनेवाले, विष्णुस्वरूप सर्वदर्शी सर्वज्ञ परमात्मा के लिए एवं (जिनाय) संसार परिभ्रमण के कारणभूत मोह-राग-द्वेष तथा इन्द्रिय के विषयों को जीतनेवाले वीतरागी जिनेन्द्र भगवान के लिए और (सकलात्मने) ज्ञानावरणादि चार घातिया कर्मों का अभाव करनेवाले अरहन्त परमात्मा के लिए (नमः) नमस्कार हो ।

श्रुतेन लिङ्गेन यथात्मशक्ति समाहितान्तःकरणेन सम्यक्
समीक्ष्य कैवल्यसुखस्पृहाणां विविक्तमात्मानमथाभिधास्ये ॥
३॥

बहिरन्तः परश्चेति त्रिधात्मा सर्वदेहिषु
उपेयात्तत्र परमं मध्योपायाद् बहिस्त्यजेत् ॥४॥

बहिरात्मा शरीरादौ जातात्मभ्रान्तिरान्तरः
चित्तदोषात्मविभ्रान्तिः, परमात्माऽतिनिर्मलः ॥५॥

निर्मलः केवलः शुद्धो विविक्तः प्रभुरव्ययः
परमेष्ठी परात्मेति परमात्मेश्वरो जिनः ॥६॥

बहिरात्मेन्द्रियद्वारै - रात्मज्ञानपराङ्मुखः
स्फुरितः स्वात्मनो देहमात्मत्वेनाध्यवस्यति ॥७॥

नरदेहस्थमात्मान - मविद्वान् मन्यते नरम्
तिर्यञ्चं तिर्यगङ्गस्थं सुराङ्गस्थं सुरं तथा ॥८॥
नारकं नारकाङ्गस्थं न स्वयं तत्त्वतस्तथा
अनन्तानन्तधीशक्तिः स्वसंवद्योऽचलस्थितिः ॥९॥

स्वदेहसदृशं दृष्ट्वा परदेहमचेतनम्
परात्माधिष्ठितं मूढः परत्वेनाध्यवस्यति ॥१०॥

स्वपराध्यवसायेन देहेष्वविदितात्मनाम्
वर्तते विभ्रमः पुंसां पुत्रभार्यादिगोचरः ॥११॥

अविद्यासंज्ञितस्तस्मात् संस्कारो जायते दृढः
येन लोकोऽङ्गमेव स्वं पुनरप्यभिमन्यते ॥१२॥

देहे स्वबुद्धिरात्मानं युनक्त्येतेन निश्चयात्
स्वात्मन्येवात्मधीस्तस्माद्वियोजयति देहिनम् ॥१३॥

देहेष्वात्मधिया जाताः पुत्रभार्यादिकल्पनाः
सम्पत्तिमात्मनस्ताभि र्मन्यते हा हतं जगत् ॥१४॥

मूलं संसारदुःखस्य देह एवात्मधीस्ततः
त्यक्त्वैनां प्रविशेदन्त - र्बहिरव्यापृतेन्द्रियः ॥१५॥

मत्तश्च्युत्वेन्द्रियद्वारैः पतितो विषयेष्वहम्
तान् प्रपद्याऽहमिति मां पुरा वेद न तत्त्वतः ॥१६॥

एवं त्यक्त्वा बहिर्वाचं त्यजेदन्तरशेषतः
एष योगः समासेन प्रदीपः परमात्मनः ॥१७॥

यन्मया दृश्यते रूपं तन्न जानाति सर्वथा
जानन्न दृश्यते रूपं ततः केन ब्रवीम्यहम् ॥१८॥

यत्परैः प्रतिपाद्योऽहं यत्परान् प्रतिपादये
उन्मत्तचेष्टितं तन्मे यदहं निर्विकल्पकः ॥१९॥

यदग्राह्यं न गृह्णाति गृहीतं नैव मुञ्चति
जानाति सर्वथा सर्वं तत्स्वसंवेद्यमस्म्यहम् ॥२०॥

उत्पन्नपुरुषभ्रान्तेः स्थाणौ यद्वद्विचेष्टितम्
तद्वन्मे चेष्टितं पूर्वं देहादिष्वात्मविभ्रमात् ॥२१॥

यथासौ चेष्टते स्थाणौ निवृत्ते पुरुषाग्रहे
तथा चेष्टोऽस्मि देहादौ विनिवृत्तात्मविभ्रमः ॥२२॥

येनात्मनाऽनुभूयेऽह - मात्मनैवात्मनाऽऽत्मनि
सोऽहं न तन्न सा नासौ नैको न द्वौ न वा बहुः ॥२३॥

यदभावे सुषुप्तोऽहं यद्भावे व्युत्थितः पुनः
अतीन्द्रियमनिर्देश्यं तत्स्वसंवेद्यमस्म्यहम् ॥२४॥

क्षीयन्तेऽत्रैव रागाद्यास्तत्त्वतो मां प्रपश्यतः
बोधात्मानं ततः कश्चिन्न मे शत्रुर्न च प्रियः ॥२५॥

मामपश्यन्नयं लोको न मे शत्रुर्न च प्रिय:
मां प्रपश्यन्नयं लोको न मे शत्रुर्न च प्रिय: ॥ २६॥

त्यक्त्वैवं बहिरात्मान - मन्तरात्मव्यवस्थित:
भावयेत् परमात्मानं सर्वसङ्कल्पवर्जितम् ॥२७॥

सोऽहमित्यात्तसंस्कारस्तस्मिन् भावनया पुन:
तत्रैव दृढसंस्काराल्लभते ह्यात्मनि स्थितिम् ॥२८॥

मूढात्मा यत्र विश्वस्तस्ततो नान्यद्भयास्पदम्
यतो भीतस्ततो नान्यदभयस्थानमात्मन: ॥२९॥

सर्वेन्द्रियाणि संयम्य स्तिमितेनान्तरात्मना
यत्क्षणं पश्यतो भाति तत्तत्त्वं परमात्मन: ॥३०॥

य: परात्मा स एवाऽहं योऽहं स परमस्तत:
अहमेव मयोपास्यो नान्य:कश्चिदिति स्थिति: ॥३१॥

प्रच्याव्य विषयेभ्योऽहं मां मयैव मयि स्थितम्
बोधात्मानं प्रपन्नोऽस्मि परमानन्दनिर्वृतम् ॥३२॥

यो न वेत्ति परं देहादेवमात्मानमव्ययम्
लभते स न निर्वाणं तप्त्वाऽपि परमं तप: ॥३३॥

आत्मदेहान्तरज्ञान - जनिताह्लादनिर्वृत:
तपसा दुष्कृतं घोरं भुञ्जानोऽपि न खिद्यते ॥३४॥

रागद्वेषादिकल्लोलैरलोलं यन्मनोजलम्
स पश्यत्यात्मनस्तत्त्वं तत् तत्त्वं नेतरो जन: ॥३५॥

अविक्षिप्तं मनस्तत्त्वं विक्षिप्तं भ्रान्तिरात्मनः
धारयेत्तदविक्षिप्तं विक्षिप्तं नाश्रयेत्ततः ॥३६॥

अविद्याभ्याससंस्कारै - रवशं क्षिप्यते मनः
तदेवज्ञानसंस्कारैः स्वतस्तत्त्वेऽवतिष्ठते ॥३७॥

अपमानादयस्तस्य विक्षेपो यस्य चेतसः
नापमानादयस्तस्य न क्षेपो यस्य चेतसः ॥३८॥

यदा मोहात्प्रजायेते रागद्वेषौ तपस्विनः
तदैव भावयेत्स्वस्थमात्मानं शाम्यतः क्षणात् ॥३९॥

यत्र काये मुनेः प्रेम ततः प्रच्याव्य देहिनम्
बुद्ध्या तदुत्तमे काये योजयेत्प्रेम नश्यति ॥४०॥

आत्म - विभ्रमजं दुःखमात्मज्ञानात्प्रशाम्यति
नाऽयतास्तत्र निर्वान्ति कृत्वाऽपि परमं तपः ॥४१॥

शुभं शरीरं दिव्यांश्च विषयानभिवाञ्छति
उत्पन्नाऽऽत्ममतिर्देहे तत्त्वज्ञानी ततश्च्युतिम् ॥४२॥

परत्राहम्मतिः स्वस्माच्च्युतो बध्नात्यसंशयम्
स्वस्मिन्नहम्मतिश्च्युत्वा परस्मान्मुच्यते बुधः ॥४३॥

दृश्यमानमिदं मूढ□□लिङ्गमवबुध्यते
इदमित्यवबुद्धस्तु निष्पन्नं शब्दवर्जितम्॥ ४४॥

जानन्नप्यात्मनस्तत्त्वं विविक्तं भावयन्नपि
पूर्वविभ्रमसंस्काराद् भ्रान्तिं भूयोऽपि गच्छति ॥४५॥

अचेतनमिदं दृश्यमदृश्यं चेतनं ततः
क्व रुष्यामि क्व तुष्यामि मध्यस्थोऽहं भवाम्यतः ॥४६॥

त्यागादाने बहिर्मूढः करोत्यध्यात्ममात्मवित्
नान्तर्बहिरुपादानं न त्यागो निष्ठितात्मनः ॥४७॥

युञ्जीत मनसाऽऽत्मानं वाक्कायाभ्यां वियोजयेत्
मनसा व्यवहारं तु त्यजेद्वाक्काययोजितम् ॥४८॥

जगद्देहात्मदृष्टीनां विश्वास्यं रम्यमेव च
स्वात्मन्येवात्मदृष्टीनां क्व विश्वासः क्व वा रतिः ॥४९॥

आत्मज्ञानात्परं कार्यं न बुद्धौ धारयेच्चिरम्
कुर्यादर्थवशात्किञ्चिद्वाक्कायाभ्यामतत्परः ॥५०॥

यत्पश्यामीन्द्रियैस्तन्मे नास्ति यन्नियतेन्द्रियः
अन्तः पश्यामि सानन्दं तदस्तु ज्योतिरुत्तमम् ॥५१॥

सुखमारब्धयोगस्य बहिर्दुःखमथात्मनि
बहिरेवाऽसुखं सौख्यमध्यात्मं भावितात्मनः ॥५२॥

तद् ब्रूयात्तत्परान् पृच्छेत्तदिच्छेत्तत्परो भवेत्
येनाऽविद्यामयं रूपं त्यक्त्वा विद्यामयं व्रजेत् ॥५३॥

शरीरे वाचि चात्मानं सन्धत्ते वाक्शरीरयोः
भ्रान्तोऽभ्रान्तः पुनस्तत्त्वं पृथगेषां निबुध्यते ॥५४॥

न तदस्तीन्द्रियार्थेषु यत्क्षेमङ्करमात्मनः
तथापि रमते बालस्तत्रैवाज्ञानभावनात् ॥५५॥

चिरं सुषुप्तास्तमसि मूढात्मानः कुयोनिषु
अनात्मीयात्मभूतेषु ममाहमिति जाग्रति ॥५६॥

पश्येन्निरन्तरं देहमात्मनोऽनात्मचेतसा
अपरात्मधियाऽन्येषामात्मतत्त्वे व्यवस्थितः ॥५७॥

अज्ञापितं न जानन्ति यथा मां ज्ञापितं तथा
मूढात्मानस्ततस्तेषां वृथा मे ज्ञापनश्रमः ॥५८॥

यद्बोधयितुमिच्छामि तन्नाहं यदहं पुनः
ग्राह्यं तदपि नान्यस्य तत्किमन्यस्य बोधये ॥५९॥

बहिस्तुष्यति मूढात्मा पिहितज्योतिरन्तरे
तुष्यत्यन्तः प्रबुद्धात्मा बहिर्व्यावृत्तकौतुकः ॥६०॥

न जानन्ति शरीराणि सुखदुःखान्यबुद्धयः
निग्रहानुग्रहधियं तथाप्यत्रैव कुर्वते ॥६१॥

स्वबुद्ध्या यावद् गृह्णीयात् कायवाक्चेतसां त्रयम्
संसारस्तावदेतेषां भेदाभ्यासे तु निर्वृतिः ॥६२॥

घने व□□ यथाऽऽत्मानं न घनं मन्यते तथा
घने स्वदेहेऽप्यात्मानं न घनं मन्यते बुधः ॥६३॥

जीर्णे व□□ यथात्मानं न जीर्णं मन्यते तथा
जीर्णे स्वदेहेऽप्यात्मानं न जीर्णं मन्यते बुधः ॥६४॥

नष्टे व□□ यथाऽऽत्मानं न नष्टं मन्यते तथा
नष्टे स्वदेहेऽप्यात्मानं न नष्टं मन्यते बुधः ॥६५॥

रक्ते व□□ यथाऽऽत्मानं न रक्तं मन्यते तथा
रक्ते स्वदेहेऽप्यात्मानं न रक्तं मन्यते बुधः ॥६६॥

यस्य सस्पन्दमाभाति निःस्पन्देन समं जगत्
अप्रज्ञमक्रियाभोगं स शमं याति नेतरः ॥६७॥

शरीरकञ्चुकेनात्मा संवृतज्ञानविग्रहः
नात्मानं बुध्यते तस्माद् भ्रमत्यतिचिरं भवे ॥६८॥

प्रविशद्गलतां व्यूहे देहेऽणूनां समाकृतौ
स्थितिभ्रान्त्या प्रपद्यन्ते तमात्मानमबुद्धयः ॥६९॥

गौरः स्थूलः कृशो वाऽहमित्यङ्गेनाविशेषयन्
आत्मानं धारयेन्नित्यं केवलज्ञप्तिविग्रहम् ॥७०॥

मुक्तिरेकान्तिकी तस्य चित्ते यस्याचला धृतिः
तस्य नैकान्तिकी मुक्तिर्यस्य नास्त्यचला धृतिः ॥७१॥

जनेभ्यो वाक् ततः स्पन्दो मनसश्चित्तविभ्रमाः
भवन्ति तस्मात्संसर्गं जनैर्योगी ततस्त्यजेत् ॥७२॥

ग्रामोऽरण्यमिति द्वेधा निवासोऽनात्मदर्शिनाम्
दृष्टात्मनां निवासस्तु विविक्तात्मैव निश्चलः ॥७३॥

देहान्तरगतेर्बीजं देहेऽस्मिन्नात्मभावना
बीजं विदेहनिष्पत्तेरात्मन्येवात्मभावना ॥७४॥

नयत्यात्मानमात्मैव जन्म निर्वाणमेव च
गुरुरात्मात्मनस्तस्मान्नान्योऽस्ति परमार्थतः ॥७५॥

दृढात्मबुद्धिर्देहादावुत्पश्यन्नाशमात्मनः
मित्रादिभिर्वियोगं च बिभेति मरणाद् भृशम् ॥७६॥

आत्मन्येवात्मधीरन्यां शरीरगतिमात्मनः
मन्यते निर्भयं त्यक्त्वा व□□ व□□न्तरग्रहम् ॥७७॥

व्यवहारे सुषुप्तो यः स जागर्त्यात्मगोचरे
जागर्ति व्यवहारेऽस्मिन् सुषुप्तश्चात्मगोचरे ॥७८॥

आत्मानमन्तरे दृष्ट्वा दृष्ट्वा देहादिकं बहिः
तयोरन्तरविज्ञानादभ्यासादच्युतो भवेत् ॥७९॥

पूर्वं दृष्टात्मतत्त्वस्य विभात्युन्मत्तवज्जगत्
स्वभ्यस्तात्मधियः पश्चात् काष्ठपाषाणरूपवत् ॥८०॥

शृण्वन्नप्यन्यतः कामं वदन्नपि कलेवरात्
नात्मानं भावयेद्भिन्नं यावत्तावन्न मोक्षभाक् ॥८१॥

तथैव भावयेद्देहाद् व्यावृत्यात्मानमात्मनि
यथा न पुनरात्मानं देहे स्वप्नेऽपि योजयेत् ॥८२॥

अपुण्यमव्रतैः पुण्यं व्रतैर्मोक्षस्तयोर्व्ययः
अव्रतानीव मोक्षार्थी व्रतान्यपि ततस्त्यजेत् ॥८३॥

अव्रतानि परित्यज्य व्रतेषु परिनिष्ठितः
त्यजेत्तान्यपि संप्राप्य परमं पदमात्मनः ॥८४॥

यदन्तर्जल्पसंपृक्तमुत्प्रेक्षाजालमात्मनः
मूलं दुःखस्य तन्नाशे शिष्टमिष्टं परं पदम् ॥८५॥

अव्रती व्रतमादाय व्रती ज्ञानपरायणः
परात्मज्ञानसम्पन्नः स्वयमेव परो भवेत् ॥८६॥

लिङ्गं देहाश्रितं दृष्टं देह एवात्मनो भवः
न मुच्यन्ते भवात्तस्मात्ते ये लिङ्गकृताऽऽग्रहाः ॥८७॥

जातिर्देहाश्रिता दृष्टा देह एवात्मनो भवः
न मुच्यन्ते भवात्तस्मात्ते ये जातिकृताग्रहाः ॥८८॥

जातिलिङ्गविकल्पेन येषां च समयाग्रहः
तेऽपि न प्राप्नुवन्त्येव परमं पदमात्मनः ॥८९॥

यत्त्यागाय निवर्तन्ते भोगेभ्यो यदवाप्तये
प्रीतिं तत्रैव कुर्वन्ति द्वेषमन्यत्र मोहिनः ॥९०॥

अनन्तरज्ञः सन्धत्ते दृष्टिं पङ्गोर्यथान्धके
संयोगात् दृष्टिमङ्गेऽपि सन्धत्ते तद्वदात्मनः ॥९१॥

दृष्टभेदो यथा दृष्टिं पङ्गोरन्धे न योजयेत्
तथा न योजयेद् देहे दृष्टात्मा दृष्टिमात्मनः ॥९२॥

सुप्तोन्मत्ताद्यवस्थैव विभ्रमोऽनात्मदर्शिनाम्
विभ्रमोऽक्षीणदोषस्य सर्वावस्थाऽऽत्मदर्शिनः ॥९३॥

विदिताऽशेषशा□□ऽपि न जाग्रदपि मुच्यते
देहात्मदृष्टिज्ञ्ञातात्मा सुप्तोन्मत्तोऽपि मुच्यते ॥९४॥

यत्रैवाहितधीः पुंसः श्रद्धा तत्रैव जायते
यत्रैव जायते श्रद्धा चित्तं तत्रैव लीयते ॥९५॥

यत्रानाहितधीः पुंसः श्रद्धा तस्मान्निवर्तते
यस्मान्निवर्तते श्रद्धा कुतश्चित्तस्य तल्लयः॥९६॥

भिन्नात्मानमुपास्यात्मा परो भवति तादृशः
वर्तिर्दीपं यथोपास्य भिन्ना भवति तादृशी ॥९७॥

उपास्यात्मानमेवात्मा जायते परमोऽथवा
मथित्वाऽऽत्मानमात्मैव जायतेऽग्निर्यथा तरुः ॥९८॥

इतीदं भावयेन्नित्यमवाचांगोचरं पदम्
स्वत एव तदाप्नोति यतो नावर्तते पुनः ॥९९॥

अयत्नसाध्यं निर्वाणं चित्तत्त्वं भूतजं यदि
अन्यथा योगतस्तस्मान्न दुःखं योगिनां क्वचित् ॥१००॥

स्वप्ने दृष्टे विनष्टेऽपि न नाशोऽस्ति यथात्मनः
तथा जागरदृष्टेऽपि विपर्यासाविशेषतः ॥१०१॥

अदुःखभावितं ज्ञानं क्षीयते दुःखसन्निधौ
तस्माद्यथाबलं दुःखैरात्मानं भावयेन्मुनिः ॥१०२॥

प्रयत्नादात्मनो वायुरिच्छाद्वेषप्रवर्तितात्
वायोः शरीरयन्त्राणि वर्तन्ते स्वेषु कर्मसु ॥१०३॥

तान्यात्मनि समारोप्य साक्षाण्यास्तेऽसुखं जडः
त्यक्त्वाऽऽरोपं पुनर्विद्वान् प्राप्नोति परमं पदम् ॥१०४॥

मुक्त्वा परत्र परबुद्धिमहं धियञ्च,
संसारदुःखजननीं जननाद्विमुक्तः
ज्योतिर्मयं सुखमुपैति परात्मनिष्ठस्तन्-
मार्गमेतदधिगम्य समाधितन्त्रम् ॥१०५॥

!! श्रीसर्वज्ञवीतरागाय नमः !!

आचार्य-पूज्यपाद-प्रणीत

श्री

समाधितन्त्र

मूल संस्कृत गाथा,
श्री प्रभाचंद्र आचार्य द्वारा कृत संस्कृत टीका का हिंदी अनुवाद,
श्री क्षु मनोहर वर्णी द्वारा कृत हिंदी टीका सहित

आभार :